

Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Yerel Demokrasi

*Aziz Belli**

Özet

Yerel demokrasinin temel koşullarından birisi, tüm kesimlerin dâhil olduğu bir siyasal sürecin varlığıdır. Ancak hem ulusal düzeyde hem de yerel düzeyde kadının siyasal hayatta temsilinin yeterli düzeyde olmadığı birçok çalışma ile ortaya konulmuştur. Kadın temsilinin yeterli düzeyde olmadığı bir yerel yönetim sisteminde yerel demokrasinin ve demokratikleşmenin tam anlamı ile sağlandığı söylenemez. Bu kapsamda kadının yerelde siyasal temsili sorunlarını Türkiye özelinde araştırmayı amaçlayan bu çalışmanın teorik çerçevesi oluşturulurken yerli ve yabancı literatürden yararlanılmış ve kadının siyasal temsiline ilişkin oranlar ülke bazında incelenmiştir. Araştırma sonucunda yerel demokrasinin sağlanması için kadın temsilinin bir gereklilik olduğu ve Türkiye’de yerel siyasette kadın temsili sorunu olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte kadın temsilinin yerel düzeyde sağlanması ulusal düzeyde kadın temsili sorununa da çözüm bulacaktır.

Anahtar Kavramlar: Yerel Yönetim, Temsil, Yerel Temsil, Kadın Temsili, Yerel Demokrasi.

Women Representative and Local Democracy in Local Governments

Summary

One of the basic requirements of local democracy is the existence of a political process in which all segments are included. However, many studies have revealed that the representation of women in political life is not sufficient at both national and local levels. It can not be said that local democracy and democratization are fully provided in a local government system where the representation of women

* Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.
e-posta: azizdarende@hotmail.com

is not sufficient. In this context, this study aims to investigate the problem of women in the local political representation in Turkey, and while bases on the theoretical framework, domestic and foreign literature has been used and the ratios of political representation of women have been examined on the country basis. As a result of the research, it has been determined that the representation of women is a necessity in order to provide local democracy and that it is the problem of representing women in local politics in Turkey. However, the provision of female representation at the local level will also solve the problem of female representation at the national level.

Key Words: Local Government, Representation, Local Representation, Women's Representation, Local Democracy.

Giriş

Ataerkil toplumlarda kadına yüklenen bazı temel roller vardır. Kadının toplumsal, ekonomik ve siyasal hayatta bulunmasının önceliği toplum tarafından belirlenen temel rollerini yerine getirip getirmediğine bağlıdır. Nitekim Kadın ve erkek nüfusunun hemen hemen eşit olmasına rağmen bu temel rollerine etkisi ile kadının ekonomik ve siyasal alanda yeterince yer bulmadığı görülmektedir.¹ Ancak kadınların da bir birey olduğu ve erkeklerle eşit haklara sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda kadınların iş hayatında ve siyasal yaşamda dezavantajlı grup olarak desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim birçok uluslararası örgütlenmede kadının durumu güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında son dönemde özellikle yerel yönetimlerde kadının siyasal hayatta eksik temsil edildiği gündemde önemli bir yer tutmaktadır.

1970 sonrasında yeni sağ düşüncenin gelişimi ile yeni bir doğuş yaşayan liberal anlayışla birlikte dünyada yaşanan sosyo-ekonomik değişimler, toplumsal bakış açısına da yön vererek, kadına ailede ve ekonomik ve siyasal alanda yeni roller yüklemiştir. Kadının siyasal hayatta etkin bir şekilde temsil edilebilmesi için her ülke kendi şartlarına uygun önlemler almaya çalışmıştır. Bu önlemlerden en etkili ve hızlısı kota sistemidir. Ancak kota sistemi dışarıdan bir müdahale gerektirdiği için suni bir çözümdür. Dünyada örneği çok fazla olmamakla birlikte İskandinav ülkelerinde kadın temsili doğal yollarla artırılmıştır. Bunun için toplumun siyasi kültürü ve yapısının değişmesi gerekmektedir. Böyle bir değişimin süresi de çok uzun yıllar alacağı için birçok ülke kota yöntemini uygulamıştır. Türkiye’de ise kadın temsiline ilişkin her-

¹ Ahmet Tunç, Yurdanur Ural Aslan ve Ali F., Gökçe Ali, “Türk Kamu Yönetiminde Personel ve Yönetici Olarak “Kadının Varlığı”: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Örneği”, Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları, Ed.: Gülseren Ağrıdağ, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana, 2015, s. 7.

hangi bir kota uygulaması bulunmamakta ve dünya sıralamasında çok gerilerde yer almaktadır. Kadın temsili üzerinde olumlu etki yapacak bir diğer uygulama ise, yerel demokrasinin geliştirilmesidir. Nitekim yerel demokrasi ile kadın temsili arasında paralel bir ilişki vardır. Kadınların temsil edilmediği bir siyasal düzende tam anlamı ile yerel demokrasinin gerçekleştiği söylenemez. Yerel yönetimlerde temsil edilen kadınlar cinsiyet açısından demografik yapının yerel yönetim meclislerine tam olarak yansımaları sağlayacaktır. Bununla birlikte yerelde temsil imkanı bulan kadın, siyasal ve toplumsal yapıdaki değişime öncülük ederek ulusal siyasette de temsil imkanı bulacaktır.

Kadının yerel yönetimlerde eksik temsil edildiği ve yerel demokrasinin gelişimi ile birlikte kadın temsiline artacağı tezi üzerinde geliştirilen araştırmanın amacı, Türkiye’de yerel yönetimlerde kadın temsiline ne durumda olduğunu ve kadın temsili ile yerel demokrasi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırmanın teorik çerçevesi literatür taramasından hareketle yerli ve yabancı kaynaklardan yararlanarak oluşturulmuştur. Bununla birlikte ülke ve bölge bazında kadın temsiline ilişkin veriler ortaya konularak kadın temsiline ne durumda olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında temsil, yerel temsil ve yerel demokrasi kavramlarına yer verildikten sonra kadının siyasal temsili ve yerel yönetimlerde kadın temsili ve yerel demokrasi ilişkisine yer verilmiştir. Araştırma sonuç ve öneriler bölümü ile tamamlanmıştır.

1. Temsil ve Yerel Temsil

Temsil kavramı Orta Çağ’da vergi ödetmek, ordu kurmak ve kanun yapmak için asillerin, yüksek makamlardaki din adamlarının ve büyük kasaba ve kentlerde yaşayan halkın içinden pek de sıradan olmayan bazı kişilerin rızalarını almaları gerektiğini gördükleri zaman gelişti. Nitekim 18. Yüzyıl öncesinde nüfusun kalabalık olmaması nedeni ile temsili demokrasiye ve temsilcilere ihtiyaç duyulmamıştır.² Temsil sisteminin doğuşu, ulus devletin gelişimi ile paraleldir. Nitekim temsil Batı’da, ticaretle zenginleşen kent soyluların, siyasal alana katılma istekleri doğrultusunda, kralın otoritesinin süreç içerisinde zayıflatılmasıyla ortaya çıkmaya başlamış ve ulus devlet anlayışının temel unsurlarından biri haline gelmiştir.³ Böylece demokrasi gelişerek siyasi ve toplumsal değişimin paralelinde parlamentolarda halkın temsilcileri de yer almış ve bu temsilciler zamanla güçlenmişlerdir.⁴

² Robert A., Dahl, “Demokrasi Üzerine”, Çev.: Betül Kadioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s.108.

³ Osman Nacak, “Türk Yönetim Anlayışında Bir Değişim: Siyasal Temsiline Doğuşu ve Gelişimi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 17, Sayı 1, 2015, s. 148.

⁴ Gökhan Dönmez, “Türk Anayasaları Ekseninde Türkiye’de Temsil Olgusu”, TAAD, Yıl: 5, Sayı: 17, 2014, s.233.

Kavramsal açıdan temsile bakmak gerekirse siyasi bir ilke olarak temsil bir bireyin bir grup ya da daha geniş bir insan topluluğu adına hareket etmesini sağlayan bir ilişki biçimidir. Temsilin görevi yönetilenler ile yönetenler arasında bir köprü kurarak iletişimin sağlanmasıdır.⁵ Türk Dil Kurumu'na⁶ göre temsil: "Birinin veya bir topluluğun adına davranma" olarak ifade edilmiştir. Bu tanımdan yola çıkarak temsilin örgütsel düzeyde ele alınan bir kavram olduğu sonucu çıkarılabilir. Nitekim nüfusun kalabalıklaşması ile bireyleri artık üye oldukları örgütler temsil etmektedir. Seçimlerde temsilci belirleme süreci ise daha çok uygun adayı belirleme şeklinde kendini göstermektedir. Dolayısıyla halkın temsili, grupların temsili anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle temsil; halkın dernek, vakıf, oda, sendika gibi sivil toplum örgütleri aracılığı ile kamu, politika ve uygulamalarında söz sahibi olmaları anlamına gelmektedir.⁷

Temsil hayatın her aşamasında gerçekleşebilir ancak siyasi temsil karmaşık bir süreçtir ve kamuoyunun kamu politikası üzerindeki etkisi birçok yönden oluşabilir.⁸ Siyasi temsil ile ilgili teorik ve ampirik çalışmalar, Hanna Pitkin'in 1967 yılında yayınlanan "Temsil Kavramı" adlı çalışması ile başlar. Çalışmada dört tür temsilden söz edilir. Bunlar; resmi temsil, betimleyici temsil, sembolik temsil ve somut temsil olarak sıralanabilir. Resmi temsil; bir grubu ya da bir kişiyi temsil etmesi için bir kişiye resmi olarak yetki verilmesidir. Betimleyici temsil, temsilcilerin ve temsil edilenlerin özellikleri arasındaki benzeşmeyi ifade eder. Bu temsil kavramı örgütlerin oluşum sürecinde önemli görevler üstlenmektedir. Sembolik temsilde ise, temsilcinin tutum ve davranışları önemlidir. Bu anlayışın dezavantajı, temsilcilerin manipülasyona açık büyük ölçüde keyfi olan ve dolayısıyla gerçek anlamı az olan veya hiç olmayan davranışları dahil etme eğiliminde olmasıdır. Somut temsil ise, temsil edilen ile temsilci arasındaki ilişkiyi yakalar. Temsilcinin, temsil edilene karşı duyarlı olması ve onun tepkilerine önem vermesi gerekmektedir. Çoğu durumda bu, temsil edilenlerin isteklerinin ve temsilcinin eylemlerinin birleşeceği anlamına gelir. Bununla birlikte, bu uyuşma iki şekilde gerçekleşebilir.

⁵ Andrew Heywood, *Siyaset*, Çev.: Zeynep Kopuzlu, Adres Yayınları, Ankara, 2011, s. 292.

⁶ TDK, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=309081, E.T.: 27.01.2017.

⁷ Yakup Bulut ve Şaban Tanıyıcı, "Türkiye'de Belediye Meclis Üyelerinin Temsil Ediciliği: Erzincan Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, Ağustos 2008, s. 172.

⁸ Russell J., Dalton, "Political Parties and Political Representation Part Supporters and Party Elites in Nine Nations", *Comparative Political Studies*, Cilt: 18, Sayı: 3, 1985, s. 268.

Birincisinde, temsil edilenler temsilciye, ne yapmaları gerektiğini açıkça belirten ve onu bağımsızlığı olmayan bir delege haline getiren bir yetki verebilir. İkincisinde ise, temsil edilenin temsilciye kendi adına bağımsız olarak hareket etme yetkisi vermesidir.⁹

Temsil kavramı yerel yönetimler açısından üzerinde durulması ve değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Temsili, yerel yönetimlerde bu denli önemli yapan konu, yurttaşların yerel yönetimlere olan yakınlığıdır. Ulusal seçimlerden ziyade yerel seçimlerde temsilciler ile seçmenler arasındaki toplumsal ve coğrafi uzaklık çok fazla değildir. Bu toplumsal ve coğrafi yakınlık temsilciler ile seçmenler arasındaki ilişkiyi katılım mekanizmasını da geliştirerek yerel yönetimlerin demokratik kurumlar olmasını sağlamaktadır.¹⁰ Temsilcilerin temel görevlerinden birisi, toplumun ve temsil ettiği kesimin menfaatinin korunması olarak öngörülüyorsa, temsilciler doğrudan halk tarafından seçilmişlerse ve temsilciler halkın bütün özelliklerini yansıtıyorlarsa yerel yönetimlerde temsilin gerçekleştiğinden söz edilebilir.¹¹ Ancak yapılan araştırmalarda yerel meclislerin temsil edicilik açısından temsil ettikleri halktan uzak kaldığı sonucu elde edilmiştir. Ulusal seçimlerde olduğu gibi yerel seçimlerde de seçkinci bir yapının oluştuğu görülmektedir. Temsilciler, temsil ettiği halka göre eğitim, meslek ve cinsiyet açısından farklılaşmaktadır.¹²

Doğrudan demokrasinin uygulanma imkanı bulamadığı günümüz dünyasında artık bireyler temsilciler eliyle kendilerini ifade etmektedir. Ancak temsil edilenler ile temsilciler arasındaki bağ her zaman yeterince açık değildir. Demokratik temsil kavramı birebir temsilden farklıdır. Birebir temsil, bir kişinin bulunmadığı durumlarda onun yerine başkasının temsilci olarak yer alması olduğundan demokratik temsilden farklıdır. Bir başka ifade ile demokratik temsil birebir temsil anlamına gelmemektedir.¹³ Bir ülkede temsilin niteliği ve kapsayıcılığı demokrasinin gelişmişliği ile paralellik göstermektedir.¹⁴ Demokrasinin gelişmişliği ise yerel demokrasinin gelişmişliği ile paralellik göstermektedir.

⁹ Karen Celis, Sarah Childs, Johanna, Kantola ve Mona, L., Krook, "Rethinking Women's Substantive Representation", Representation, Cilt: 44, Sayı: 2, s. 100-101.

¹⁰ Oya Çitci, "Temsil, Katılım ve Yerel Demokrasi", Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt: 5, Sayı: 6, 1996, s. 6.

¹¹ Birch, 1964: 16'den akt. Abdullah Çelik ve A. Vahap, Uluç, "Yerel Siyasette Temsil Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:41, 2009, s. 219.

¹² Oya Çitci, Temsil, Katılım ve Yerel Demokrasi, a.g.k., s. 6.

¹³ Atilla Yayla, Siyaset Teorisine Giriş, Kesit Yayınları, İstanbul, 2014, s. 256.

¹⁴ Gökhan Dönmez, Türk Anayasaları Ekseninde Türkiye'de Temsil Olgusu, a.g.k., s.232.

Yerel demokrasinin gelişmesinde temel dayanaklar; seçim, temsil ve halk katılımı olarak belirlenebilir. Bu unsurların hayat bulması ile demokratik bir yerel yönetim ya da yerel demokrasiden söz edilebilir.¹⁵ Modern siyasal hayatta temsil, değişmez bir şekilde seçimlerle bağlantılıdır.¹⁶ Tabii ki seçimler halkın kamu politikasını belirlemedeki en belirgin aracıdır.¹⁷ Temsil açısından seçimler yeterli olmayabilir ancak gerekli koşul olduğu ile ilgili pek az şüphe vardır.¹⁸ Günümüzde toplum üyelerinin egemenlik ve iktidar yetkilerini doğrudan kullanmaları olanaksız olduğu için bu yetki halk tarafından temsilcilere seçim yolu ile verilir.¹⁹

2. Yerel Demokrasi

Yerel Demokrasi kavramı, yerel yönetim kavramı ile ilişkilidir. Ancak yerel yönetimlerin bulunduğu her ülkede yerel demokrasinin bulunduğunu söylemek güçtür. Nitekim yerel demokrasi genelde Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İsviçre gibi federal devlet yapısının uygulama alanı bulduğu ülkelerin yerel yönetimleri ve federatif bir yapısı olmamakla birlikte güçlü bir yerel yönetim geleneğine sahip olan İngiltere gibi ülkelerin yerel yönetimleri için kullanılmaktadır.²⁰ Ancak günümüzde yerel yönetimlere demokratik kurumların önde gelenlerinden biri gözüyle bakılır. Bunun en önemli sebebi, yerel yönetimlerin halka en yakın idari birim olarak halkın kendi kendisini yönetmesine olanak veren bir yapıda olmasıdır. Halk bunu kendi eliyle seçmiş olduğu organlar vasıtası ile yapar. Ne var ki yerel yönetim organlarının seçimlerle oluşturulması yerel yönetimlere tek başına demokratiklik kazandırmaz. Biçimsel koşulların bir adım ötesine giderek karar alma sürecinin her safhasında temsil edilen halkın bulunduğu bir sistem gerekir. Bu ise toplumdaki tüm kesimlere katılım yollarını açmakla sağlanır.²¹ Etkin bir halk katılımının yanında etkin ve verimli olma, tarafsız olma, açık olma ve sosyal adalet ilkesi ile hareket etme yerel demokrasi için bir gerekliliktir. Tüm bunların gerçekleşebilmesi için olmazsa olmaz unsur olarak yerel özerkliğin sağlanması gerekir. Nitekim yerel özerklik yerel demokrasiyi, yerel yönetim ve denetimini, yerel halkın haklarını koruyucu ve geliştirici bir yöntem olarak

¹⁵ Oya Çitci, Temsil, Katılım ve Yerel Demokrasi, a.g.k., s. 6.

¹⁶ Andrew Heywood, Siyaset, a.g.k., s. 301.

¹⁷ Russell J., Dalton, Political Parties and Political Representation Part Supporters and Party Elites in Nine Nations, a.g.k., s. 268.

¹⁸ Andrew Heywood, Siyaset, a.g.k., s. 298.

¹⁹ Davut Dursun, Siyaset Bilimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2010, s. 338.

²⁰ Kemal Görmez, Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Konya, 1997, s. 68.

²¹ Ruşen Keleş, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 82.

kabul edilmektedir.²² Ancak idari ve mali özerklik kavramlarını kapsayan yerel özerkliğin sağlanması tek başına yerel demokrasinin gelişimi için yeterli değildir. Aynı zamanda etkin vatandaşlık ve sürdürülebilir bir yerel demokrasiye ihtiyaç vardır.

Şu ana kadar anlatılanlardan yola çıkarak yerel demokrasi şöyle tanımlanabilir;²³ “Yerel demokrasi, doğrudan demokrasinin uygulama araç ve değerlerinin yerel yönetimler için geçerli kılınması, halkın karar alma süreçlerine sürekli katılımın sağlanması ve bu katılımı ya doğrudan ya da temsilcileri eliyle kullanmasıdır”. Bir diğer tanımda Avrupa Konseyi’nce 1992 yılında benimsenen ve İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü’nce, Haziran 1996’da yayınlanan Avrupa Kentsel Şartı’nın 3.3. maddesinde yapılmıştır. Bu maddeye göre yerel demokrasi:²⁴ “kentsel gelişmenin temeli, özerk ve mali bağımsızlığı olan yerel yönetimlerde halkın doğrudan katılımının sağlanmasıdır”. Görüldüğü üzere Avrupa Kentsel Şartı’nda öngörülen tanıma göre mali özerklik ve katılım kavramları yerel demokrasinin temel unsurları arasındadır.

Yerel yönetimler çoğunluk ilkesini uygulayabilen ve halka en yakın hizmet sunan birimler olmaları ve yönetenlerin hem danışmaya önem vermeleri hem de seçmene karşı hesap verme sorumluluğu gibi demokrasinin temel ilkelelerini daha kolay gerçekleştirmeye elverişli olmalarından dolayı yerel demokrasinin gelişimi açısından önemlidir.²⁵ Ancak temsili demokrasinin kullandığı araçların yerel demokrasiyi geliştirmek için yeterli olduğu söylenemez. Halkın seçimlerden ziyade karar alma sürecinin her aşamasında yer aldığı yeni mekanizmalar kullanılmalıdır. Halk, referandum, veto, teklif hakkı ve azil gibi yarı doğrudan demokrasi mekanizmaları ile bir yandan karar alma sürecine katılırken bir yandan da etkin bir denetimi gerçekleştirecek araçlara ve temsilcileri görevden alma yetkisine sahip olmalıdır.²⁶ Bununla birlikte yeni katılım yol ve yöntemleri kullanılmalıdır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin karar alma ve uygulama sürecinde halk katılımını güçlendirecek yol ve yöntemleri kullanması, gerek ulusal demokrasi gerekse de yerel demokrasinin gelişmesine; buna bağlı olarak da eşitliğin, özgürlüğün sağlanmasına, bireylerin

²² Vasfiye Çelik, Fikret Çelik ve Sefa Usta, “Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik İlişkisi”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, 2008, s. 101.

²³ Hasan Yaylı ve Yusuf Pustu, “Yerel Demokrasinin İlkeleri”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı:16, 2008, s. 136-137.

²⁴ Avrupa Kentsel Şartı, Md. 3.3.

²⁵ Hasan Yaylı ve Yusuf Pustu, Yerel Demokrasinin İlkeleri, a.g.k., s. 135.

²⁶ Zafer Üskül, “Yeni Bir Demokrasi Arayışı: Yerel Demokrasi”, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg10/zuskul.pdf, E.T.: 20.01.2017.

inanç, tutum, davranış ve bilgi düzeylerini geliştirmelerine yol açacaktır.²⁷ Yerel halkın talep ve beklentilerinin kamu yönetiminin uygulama ve deneyimleri ile paylaşılması neticesinde katılımcılık sağlanmış olacaktır.²⁸ Yerel yönetimler, yerel demokrasinin gelişimi açısından önemli olduğu kadar kamu hizmeti sunumunda etkinlik ve verimliliğin sağlanmasında da vazgeçilmez yapılardır.²⁹

Yerel demokrasinin uygulanabilmesi ya da yerel yönetimlerin demokratikleşmesi için aşağıdaki ilkelerin o ülkenin yerel yönetim sisteminde bulunması gerekmektedir. Bu ilkeler:³⁰

- Yerel yönetim organlarının bağımsız oluşumu ve karar süreçlerine halkın katılımı,
- Yönetimsel açıklık ve halkın yerel yönetimleri denetleyebilmesi,
- Halkın yerel yönetimlerde etkin temsili,
- Yerel yönetimlerde şeffaflığın sağlanması,
- Sivil toplumun varlığı,
- Kurumlar arası ilişkilerin düzenlenmesidir.

Kemp and Jimenez³¹ ise yerel demokrasinin ilkelerini şu şekilde sıralamıştır;

- **Vatandaşlık, eşit haklar ve adalet:** Yerel düzeyde vatandaşlık, sivil ve politik haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile hukukun üstünlüğü ve adalete erişim sağlanmalıdır.
- **Temsilci ve hesap verebilir kurumlar ve süreçler:** Seçimler ve yerel düzeyde doğrudan demokrasinin mekanizmaları, yerel meclisler, siyasi partiler, yerel yürütme organları ve geleneksel kurumların bulunması gerekmektedir.
- **Vatandaş girişimi ve katılımı:** etkin vatandaş katılımı ve medyanın bulunması gerekmektedir.

Yerel demokrasinin ilkeleri incelendiğinde göze çarpan en önemli ilke vatandaşlar arasında etkin katılım ve eşitliktir. Bu kapsamda her birey katılım sürecine cinsiyet ayrımı gözetmeksizin eşit bir şekilde dahil olmalıdır. Aynı şekilde temsil düzeyinde de bir eşitlik yakalamak gerekmektedir. Katılım ve temsilde

²⁷ Mustafa Görün, “Yerel Demokrasi ve Katılım”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2006, s.164-165.

²⁸ Özhan Çetinkaya ve Rükân Kutlu Korlu, “Yerel Demokrasinin Sağlanmasında Katılımcılık Süreci ve Kent Konseylerinin Rolü”, Maliye Dergisi, Sayı: 163, 2012, s. 98.

²⁹ Bilal Eryılmaz, Kamu Yönetimi, Umutepe Yayınları, Kocaeli, 2012, s. 171.

³⁰ Hasan Yaylı ve Yusuf, Pustu, Yerel Demokrasinin İlkeleri, a.g.k., s. 138-147.

³¹ Brechtje Kemp ve Mélida, Jiménez, **State of Local Democracy Assessment Framework**, International IDEA, 2013, s. 22.

sağlanamayan eşitlik neticesinde yerel demokrasinin sağlıklı bir şekilde uygulanamayacağı ve ulusal demokrasiye de olumsuz yansımaları olacağı aşikardır.

3. Kadının Siyasal Temsil Sorunsalı

20. yüzyılda geleneksel yaşam biçiminin terk edilerek çağdaş yaşam biçimine geçilmesiyle özellikle seçme-seçilme konusunda yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadının siyasal hayata katılımında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Ancak, halen siyasal kurumlarda kadın ile erkek eşitliğinin gerçekleşmediği hatta yok denecek düzeyde olduğu görülmektedir. Özellikle seçilme hakkından faydalanma ve siyasal karar süreçlerinde yer alma konusunda cinsler arası eşitsizlik çok belirgin bir biçimde görülmektedir.³² Nitekim bütün toplumlarda cinsiyetten kaynaklanan bir rol farklılaşması bulunmaktadır ve bu durum siyasal davranışlara da yansımaktadır. Cinsler arasındaki rol farklılaşması erkeklerde siyasal temsil ve katılmanın alanını genişletirken kadınlarda ise daraltmaya neden olmaktadır.³³ Nitekim siyasal sistemlerin birçoğunda kadınlar, büyük oranda eksik temsil edilmektedirler. 2002 yılında tüm dünyada kadınlar, ulusal parlamento üyelerinin ortalama olarak yaklaşık yüzde 14'ünü oluşturmaktaydılar. Bununla birlikte kadınların diğer siyasal kurumlarda, sivil toplum örgütlerinde, hem ulusal hem de uluslararası bürokraside eksik temsil edildiği söylenebilir.³⁴ Ayrıca kültürel yapılandırmaya ya da siyasi örgütlenme çeşidine bakılmaksızın kadınların erkeklerden daha az sıklıkla liderlik konumunda bulunduğu da bir gerçektir. Cinsiyet eşitsizliğinin bir diğer etkisi de güç ve yetkide kendisini göstermektedir. Nitekim kamusal alanda lider durumda bulunan kadınların güç ve yetkileri erkeklere nazaran daha azdır.³⁵

Kadının liderlik pozisyonlarında bulunmaması ve siyasete uzak kalması sosyal yaşamındaki görevleri ve toplum tarafından kendisine atfedilen geleneksel rollerinden kaynaklanmaktadır.³⁶ Buna göre kadın; öncelikle evinin kadını çocuklarının annesi rolündedir. Kadın, bu rolünü gerçekleştirmediğinde ya da eksik gerçekleştirdiğinde toplum tarafından olumsuz bir izlenim oluş-

³² Semra Gökçimen, "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*, Sayı: 10, s. 8.

³³ Davut Dursun, *Siyaset Bilimi*, a.g.k., s. 246.

³⁴ Joya Misra ve Leslie King, "Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Devlet Politikaları", *Siyaset Sosyolojisi*, Ed.: Thomas Janoski, Robert Alford, Alexander, Hicks ve Mildres, A., Schwartz, Phonix Yayınevi, Ankara, 2013, s. 684.

³⁵ William A. Haviland, Harald E. L., Prins, Dana Walrath, Bunny McBride, *Kültürel Antropoloji*, Çev.: İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008, s. 600.

³⁶ Gülüstan Başçı, "Yerel Yönetim Seçimlerinde Kadın Seçmen ve Temsilcilik: Çorum İli Örneği", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 2015, s. 276.

maktadır. Bunun sonucu olarak da kadın öncelikle özel alanına ilişkin faaliyetlerden sorumlu tutulmaktadır. Toplumsal ve siyasal hayata ilişkin diğer eylem ve işlemleri, özel hayatından (temel rollerinden) arta kalan zamanlara sıkışmak durumundadır.³⁷ Kadınların siyasal hayata katılımı daha çok pasif katılım şeklinde kendini göstermektedir. Pasif katılım açısından cinsler arası bir farklılık görünmemektedir. Ancak cinsiyet eşitsizliği olgusu kadının siyasal hayata aktif katılımına engel olmaktadır. Siyasal hayatta olduğu gibi iş hayatına katılım konusunda da benzer engeller bulunmaktadır. Cinsiyetten kaynaklanan geleneksel rollerin yanına ekonomik bağımsızlık sorunu da eklenince kadınlar hem iş yaşamında hem de siyasette eksik temsil edilmektedir.³⁸

Kadınların seçimlere duyduğu ilginin erkeklere oranla az olduğu ne ölçüde gerçekleşse, bu durumu en çok evliliğin ve ondan sonra toplumsal sınıfın etkileyebileceği de aynı ölçüde araştırmacılarca doğrulanıyor. Evli kadınlar, kocalarına bağımlı olarak daha çok sandık başına gidiyorlar. Meslek açısından sandığa gitmeyen kadınların oranı işçiler arasında genellikle en yüksek, kamu görevlileri arasında ise en düşüktür.³⁹

Kadının geleneksel rollere sahip olmasının temel nedeni yeniden üretim yeteneğine sahip olması ve ataerkil bir kültürün içinde kalmasıdır. Böylece kadın faaliyetleri özel alan içerisinde kalarak kamusal alana yansımamaktadır. Sosyal statüsü ne olursa olsun kadınlar evde onlardan beklenen rolleri yerine getirmektedir. Bu bakış açısı ataerkil toplumun kültürel birikimlerinden etkilenmekte ve siyasal alanın sadece erkeklere has olarak kullanılmasına sebep olmaktadır.⁴⁰ Kadın-erkek eşitliği bağlamında hem siyasal alana hem de sosyal alana katılım sorunsalı önemli bir gösterge olmaktadır. Siyasal alanda kadın erkek eşitliğini sağlamak üzere, kadına tanınan siyasal haklar birçok ülkede uygulamada safhasına geçirilememiştir. Yasal düzenlemeler açısından kadın erkek arasında bir eşitlik sağlanmasına rağmen, uygulamada geleneksel değer yargıları ve yapıların etkisiyle kadının siyasal hayata katılımı erkeklere oranla yetersiz ve ikincil durumdadır. Dünya nüfusunun hemen hemen yarısını kadınlar oluşturduğu halde siyasal liderlik düzeyinde de kadınların yeterince varlık gösteremediği bir gerçektir.⁴¹

³⁷ Yusuf Yurdigül, “Yerel Siyasette Temsil Sorununu Aşma Stratejisi Olarak Kadın Siyasetçilerin Medyayı Kullanma Biçimleri (Erzurum Örneği)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, 2013, s. 42.

³⁸ Gökhan Gökulu, “Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili ve Kota Tartışmaları”, The Journal of Academic Social Science Studies, Cilt: 6, Sayı: 5, 2013, s. 349-350.

³⁹ Ahmet T., Kışlalı, Siyaset Bilimi, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s.168.

⁴⁰ Bilge Derdiyok, “Yerel Seçimlerde Kadın Adayların Görünmezliği Sorunu”, TÜRK-SAM Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi.

⁴¹ Nesrin Türel ve Nedret Çağlar, “Yerel Yönetimde Kadın Temsili - Isparta İli Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, s. 18.

Son 50 yılda dünya ölçeğinde başbakan ve cumhurbaşkanı düzeyinde kadın temsilcilerin bulunması, toplumsal değer yargılarının aşılmasına yardımcı olmuştur. 1980 sonrası liberal söylemlerin etkisi ile birçok alanda olduğu gibi kadının toplumdaki konumu ve rolleri de değişim ve dönüşüme maruz kalmıştır. “Fedakar anne, iyi eş” imajı yerini ekonomik bağımsızlığı olan, kariyer sahibi, feminist söylemden haberdar, kadın cinselliğine sahip çıkan “modern kadın imajı” ön plandadır. Nitekim kadınların karar alma süreçlerine katılımı ve bürokrasideki sayıları yeterli olamamakla birlikte son yıllarda artış göstermiştir. Bu modelde kadının geleneksel toplum tarafından yüklenen görevleri terk etmesi söz konusu değildir. Kadınların toplumda başarılı ve yarışmacı olması beklenirken aynı zamanda “kadın kimliklerini” reddetmemesi de beklenmektedir.⁴² Kadın erkek eşitliğinde önemli bir yaklaşım olan toplumsal cinsiyete duyarlı analitik yaklaşım, geleneksel sınırları, özellikle de kadınları sosyal, kültürel ve dini algılamalarda uzun süredir hapseden biyolojik sınırları yıkmaya iter. Bu yaklaşım, kamu ve özel alanlardaki kadın ve erkeklerin yerel ve ulusal düzeyde rolleri, ilişkileri ve güçlerini yeniden inceler.⁴³ Birçok uluslararası örgüt bu konu üzerine eğilmiş ve kadının siyasal, sosyal ve ekonomik alanda daha etkin bir şekilde temsil edilmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Bu örgütlerden önemli birisi olan Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR), Yerelde kadın erkek eşitliğini sağlamak üzere Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartını yayınlamıştır. Bu şarta göre:⁴⁴

1. Kadın-erkek eşitliği, temel bir haktır.
2. Kadın-erkek eşitliği, çoklu ayrımcılık ve dezavantajlar hususlarının gerektiği biçimde ele alınmasını temin etmek.
3. Kadınların ve erkeklerin karar alma süreçlerine dengeli katılımları, demokratik bir toplum için ön koşuldur.
4. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının tasfiyesi kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında temel önem taşımaktadır.
5. Yerel ve bölgesel yönetimlerin tüm faaliyetlerine toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleştirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin ilerletilmesi için gereklidir.
6. Eylem planları ve programları için gerekli kaynağın tahsisi kadın-erkek eşitliğinin ilerletilmesi için gereklidir.

Gerçek anlamda bir demokrasinin var olması ve gelişebilmesi için kadınların

⁴² Muhammet Örtlek ve Serhat, Tekelioğlu, “Türkiye’de Siyaset ve Kadın”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2013, s. 285.

⁴³ <http://www.idea.int/sites/default/files/pictures/SoD-Country-Report-Morocco-Gender.pdf>, E.T.: 10.02.2017

⁴⁴ Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı.

siyasal hayatta etkin bir şekilde temsil edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kadının siyasal hayatta yer almasını sağlamak üzere oluşturulan pozitif ayrımcılık uygulamaları kadının temsili açısından önemli bir araç olmuştur.⁴⁵ Bu araçları kullanan ülkeler; kadının siyasal temsili aşamalı olarak sürece yayan ve yasal kota uygulayarak hızlıca siyasal temsili artıran ülkeler olarak iki grup halinde incelenebilir. İlk gruptaki ülkeler kadının sosyal ve siyasal konumunu bütüncül politikalar ile destekleyen cinsiyet eşitliğinin genel anlamda kazanılmasıyla kadının temsil oranını artıran Norveç, İsveç ve Danimarka gibi İskandinav ülkelerdir. Ancak bu model sadece İskandinav ülkelerinde başarılı olmuştur. Diğer mekanizma ise, yasal kota uygulamasıdır.⁴⁶ Kota uygulaması, doğal durumu beklemeden sorunu hızlı bir şekilde çözmek üzere sonuç odaklı geliştirilen bir yaklaşımdır. Kota uygulamasının öncelikle kadınların yerel karar alma süreçlerinde yer almalarını sağlayacak şekilde bazı ülkelerde uygulanmıştır.⁴⁷ Kota sistemi sonucunda kadın temsili hızla bir ilerleme kaydedilmiştir. Zaten ülkelerin kota uygulamalarını tercih etmelerinin başında hızlı ve etkili bir yöntem olması gelmektedir. Kota sistemini uygulayan ülke örneklerinin ilk seçim sonuçları şu şekilde gerçekleşmiştir: Kadın temsil oranı Arjantin’de %6’dan % 19’a Kosta Rika’da % 19’dan %35’e Güney Afrika’da ise kota ortasında %30 oranını yakalamıştır.⁴⁸ Arjantin’de seçime girecek adayların % 30’u, Brezilya’da %20’si kadın olmak zorundadır. Hindistan’da yerel meclislerde % 33 kota uygulaması vardır.⁴⁹ Kota uygulaması etkili bir sistem olmakla birlikte kadının siyasal hayata katılımı önündeki engelleri kaldırılmadan çözüm bulunması eleştirilmektedir. BM Kadın Biriminin Başkanı Şili’nin eski Devlet Başkanı Michelle Bachelet, kota uygulamanın önemini şu sözleri ile ifade etmiştir:⁵⁰ “Bugün dünya liderlerine, kadınların siyasete katılım oranlarını artırmaya çağırıyorum, kota uygulamasına geçiniz. Demokrasi ancak kadınların siyasete tam ve eşit katılımlarıyla mümkündür.”

⁴⁵ Hasan Yaylı ve Gülçin, Eroğlu, “Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili”, *International Journal of Science Culture and Sport*, Özel Sayı 3, 2015, s. 512.

⁴⁶ Dahlerup ve Freidenvall 2005:27’den akt. Gökhan, Gökulu, Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili ve Kota Tartışmaları, a.g.k., s. 359.

⁴⁷ Hasan Yaylı ve Gülçin, Eroğlu, Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili, a.g.k., s. 512.

⁴⁸ Zeynep Oya Usal, “Bir İnsan Hakkı Olarak Kadının Siyasal Hayata Katılımı: Avrupa Birliği Ülkelerindeki Durum ve Türkiye”, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İstanbul, 2010, s. 120-121.

⁴⁹ Alkan, 2004: 7’den akt. Hasan, Yaylı ve Gülçin, Eroğlu, Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili, a.g.k., s. 512.

⁵⁰ Habertürk, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/721275-ruanda-meclisi-tbmyi-dorde-katladi>, E.T.: 01.02.2017.

1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla IPU'nun (Inter-Parliamentary Union) elde ettiği veriler neticesinde Dünya nüfusunun hemen hemen yarısını kadınlar oluşturduğu halde kadınların ulusal parlamentolarda temsil edilme ortalaması % 23'dir. Ulusal parlamentolarda temsil edilme oranı en yüksek olan ülke grubu İskandinav ülkeleridir. Bu bölgede kadınlar parlamentonun %41.6'sını oluşturmaktadır. İskandinavya'da dikkati çeken bir diğer nokta kota uygulaması olmadan doğal yollardan kadın temsiline sağlanmış olmasıdır. Amerika'da kadın temsil oranı %27.8'dir. Avrupa ülkelerinin ortalaması ise İskandinav ülkeleri hariç % 24.4, İskandinav ülkeleri dâhil kadın oranı % 25.9'dur. Türkiye % 14.73 kadın temsil oranı ile Afrika (%23.5), Arap (%19.1) ve Asya (%19.5) ülke grubunun gerisinde kalmıştır.⁵¹

3.1. Türkiye'de Kadın Temsili

Türkiye'de kadın temsiline geçmeden önce Cumhuriyet öncesi kadının konumunu kısaca açıklamak daha yerinde olacaktır. Osmanlı'da kadınla ilgili düzenlemelerin altında büyük ölçüde İslam geleneğinin etkisi bulunmaktaydı. Osmanlı'da kadının konumunun tarih içerisinde ortaya çıkan koşullarla geliştiği de söylenebilir. İslam geleneğinden kadın erkek arasında sosyal aktivitelere katılım düzeyinde bir ayırım bulunmamaktadır. İslam tarihinde kadılığa yükselen, hatta orduya komuta edecek kadar sosyal ve siyasal yaşam içinde yer alan kadınların olduğu bilinmektedir. İslam tarihindeki kadın-erkek ayrımı tümüyle sosyolojik ve kültürel birikimler sonucu oluşmuştur. Osmanlı Devletinde kadının sosyal hayatını düzenleyen birçok ferman vardır. Bununla birlikte birçok vakfın kurulması ve yönetilmesinde kadınlar görev almıştır. Osmanlı'da kadının statüsü 19. Yüzyılda modernleşme anlayışı ile değişmiştir. Bu dönemde kadınlar, Osmanlı toplumunun yüzünü Batı medeniyetine çeviren dönüştürücü bir aktör olarak kabul görmüştür.⁵²

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadının toplum hayatındaki konumu konusunda, önemli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı, dünyada ilk defa 1788'de ABD'de tanınmıştır; Almanya 1919, İngiltere 1929, Fransa 1945, Belçika 1946 ve İsviçre 1971 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımışlardır.⁵³ Türkiye ise, birçok Avrupa ülkesinden önce kadına seçme ve seçilme hakkı veren Belediye Kanunu'nu 3 Nisan 1930 tarihinde kabul etmiştir. 26 Ekim 1933'de Köy Kanununda değişiklik yapılarak kadınlara muhtar olma ve ihtiyar heyetlerinde seçilme hakkı verilmiş-

⁵¹ IPU, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, E.T.: 02.02.2017.

⁵² Ömer Çaha, *Sivil Kadın Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2010, s. 96-106.

⁵³ Muhammet Örtlek ve Serhat, Tekelioğlu, *Türkiye'de Siyaset ve Kadın*, a.g.k., s. 280.

tir. Kadının siyasal hayata aktif katılımı ile ilgili en önemli düzenleme ise, 5 Aralık 1934’de kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesidir.⁵⁴ Türkiye’de siyasetin son 50 yılında kadınların demokratik hayata katılımı pasif katılım olarak nitelendirilebilir. Nitekim kadınlar temsilci olmaktan ziyade seçim sürecinde ve seçim öncesi faaliyetlerde siyasal hayatta yer bulmaktadır.⁵⁵ Bunun yanında siyasete aktif katılım noktasında kadınların son zamanlarda daha istekli olduğu görülmektedir. Partilerin aday listelerine başvuran kadın sayısında önemli bir artış gerçekleşirken parlamentodaki kadın temsilci sayısının halen yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Nitekim TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin listelerde “kadın devrimi” yaşanacağını her fırsatta dile getirmesine karşın, listelerdeki kadın aday temsili HDP’de %48.7, CHP’de %18.7, AK Parti’de %18 ve MHP’de %11 düzeyindedir.⁵⁶

⁵⁴ Nesrin Türeli ve Nedret, Çağlar, Yerel Yönetimde Kadın Temsili - Isparta İli Örneği, a.g.k., s. 21.

⁵⁵ Edibe Sözen, “AK Parti’nin Kadın Siyaseti ve AK Partili Olarak Kadın”, AK Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri, Ed.: Hakan, Yavuz, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 310.

⁵⁶ Gönül Karahanoğlu, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyedeki-kadinlarin-temsil-sorunu>, E.T.: 06.02.2017.

Tablo 1: Türkiye’de kadın milletvekili oranları⁵⁷

Seçim yılı	Parlamentodaki milletvekili sayısı	Kadın milletvekili sayısı	Toplam içindeki pay (%)
1935	395	18	4.6
1939	400	15	3.8
1943	435	16	3.7
1946	455	9	2.0
1950	487	3	0.6
1954	535	4	0.7
1957	610	7	1.1
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1983	400 (1 boş)	12	3.0
1987	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1995	550	13	2.4
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	79	14.4
2015 (Haziran)	550	98	17.8
2015 (Kasım)	550	81	14,73

Tablo 1’e göre kadın temsil oranının son dönemlerde önemli bir artış olduğu göze çarpmaktadır. Ancak Türkiye nüfusunun yarısını kadınların oluşturduğu düşünülürse %14,73’lük bir temsilin yeterli olmadığı söylenebilir. Yıllar itibari ile kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinde kritik noktaların olduğu göze çarpmaktadır. 1946 seçimlerinde %2’ye düşen kadın temsili 1950 seçimleri ile %0,6’ya düşmüş ve 1983’e kadar önemli bir artış olmamıştır. 2002 yılı sonrası siyasette yaşanan değişim kadın temsiline de yansımıştır. 2002’den günümüze kadın temsili artış göstermiştir.⁵⁸ Bu kapsamda

⁵⁷ Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <http://kadininstatusu.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>, E.T.: 07.02.2017.

⁵⁸ Tablo 1.

ulusal siyasette kadın temsiline ilişkin sorunlar olduğu göz ardı edilemez. Bu sorunun çözümü için çeşitli önerilerde bulunulabilir ancak en önemli öneri yerelde kadın temsilinin istenilen düzeye çıkartılmasının ulusal siyasetteki kadın temsil sorununu da çözeceğidir.

Türkiye’de kadın temsilcilerin adaylık sürecinde siyasal parti ayırımı olmaksızın ortak eğilim ve özellikleri şu şekilde sıralanabilir:⁵⁹

- Aday olunan bölgede bilinen bir aileye mensup olma, böyle bir ailenin kızı, gelini veya eşi olma, Doğu Bölgesinde aşiret mensubu olma, vb. faktörler adaylık sürecinde etkili olmaktadır.
- Adaylık sürecinde kadınların mesleki dağılımına baktığımızda en çok başvurunun avukat kadınlardan geldiğini görüyoruz. Diğer meslek grupları sırasıyla doktorluk, gazetecilik ve akademisyenliktir.
- Adaylık için erkeğe davet gitmesi neticesinde erkeğin eşini aday olarak teklif etmesi veya erkeğin eşini adaylık için tavsiye etmesi de kadının aday olmasında önemli bir etkidir.
- Kadınların parti teşkilatlarından geliyor olmaları da adaylık sürecinde etkili olmaktadır. 2007’de AK Partiden seçilen 30 kadından 7 si kadın kollarından geliyor.”

3.2. Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili

Demokratik yerel yönetimlerde yerel siyasal süreçler gizli ve kapalı değil şeffaf ve herkesin görebileceği biçimdedir.⁶⁰ Yerel yönetimlerde siyasal katılımın kolay olması nedeniyle kadınların karar alıcı pozisyonlarda bulunması daha kolaydır. Yerel siyasetin ve yerel demokrasinin gerçekleşmesi ve gelişmesi açısından kadın temsili önemli bir göstergedir.⁶¹ Yerel demokrasinin varlığı açısından; yönetim organlarının gerçek anlamda yerel halkı temsil etmesi, yerel yönetim faaliyetlerinin yerel halkın beklentilerini ve sorularına cevap vermesi, yerel karar alma süreçleri ve uygulamalarında halkın katılım imkanı bulması ve katılım kanallarının açık olması gereklidir.⁶² Yerel yönetimlerde kadın temsilinin artırılması sadece yerel demokrasinin gelişimini sağlamaz aynı zamanda kadınlar yerelde kazandıkları tecrübe ve cesaret ile

⁵⁹ KADEM, <http://kadem.org.tr/kadin-siyaset-ve-demokrasi/>, E.T.: 07.02.2017.

⁶⁰ Yusuf, Pustu, “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 57, 2005, s. 128.

⁶¹ Hasan, Yaylı ve Gülçin, Eroğlu, Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili, a.g.k., s. 517.

⁶² Nilüfer Negiz ve Fulya Akyıldız, “Yerel Seçimlerde Seçmenin Tercih Üzerinde Aday İmajının Etkisi: Uşak Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15, 2012, s. 176.

ulusal siyasette de görünür olacaklar ve ulusal anlamda kadın temsili sorunu da çözülmüş olacaktır.⁶³

Yerel yönetimlerde kadın temsiline önemli olmasının nedenlerinden birisi de yerel yönetimlerin sunmuş olduğu hizmetlerin erkeklerden daha çok kadınları etkilemesidir. Nitekim geleneksel toplum yapısında elektrik, su ve doğalgazı kullanarak ev işlerini yapan, ulaşım hizmetleriyle ev alışverişi yapıp evine dönen, çocukları okula götürüp getiren, belediyelerin yaptığı çocuk park ve bahçelerine çocuklarını götüren kişi kadındır. Hatta kadın aile içi şiddete maruz kaldığı zaman sığınacağı yer yerel yönetimler tarafından tahsis edilen kadın ve çocuk sığınma evleridir. Bu kapsamda kadının yerel yönetimlerde temsil edilmesinin bir gereklilik olduğu ortaya çıkar.⁶⁴ Bununla birlikte temel sorun yalnızca hizmetlerin yetersizliği nedeniyle ücretsiz aile emeğinin artmasından ibaret de değildir. Kadın temsiline yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan cinsiyete duyarız hizmetlerin sonuçları da önemlidir. Pek çok hizmetin uygulanması ve karar alma sürecinde cinsiyet açısından tarafsız görünse de, gerçekte yarattıkları sonuçlar bakımından, kadın yanlısı değildirlir.⁶⁵

⁶³ Gülüstan Başçı, Yerel Yönetim Seçimlerinde Kadın Seçmen ve Temsilcilik: Çorum İli Örneği, a.g.k., s. 276.

⁶⁴ Akademik Perspektif, <http://akademikperspektif.com/2013/03/08/kadinin-siyasi-temsil-yetersizligi/>, E.T.: 15.02.2017.

⁶⁵ KADER, Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu, Yalçın Matbaacılık, Ankara, 2006, s. 12.

Tablo 2: 1999-2014 Yerel Seçim Sonuçları Kadın Temsil Oranları⁶⁶

	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı
1999 Seçimleri			
Belediye Başkanı	3216	20	0,62
Belediye Meclis Üyesi	34084	541	1,58
İl Genel Meclisi	3122	44	1,4
2004 Seçimleri			
Belediye Başkanı	3225	18	0,55
Belediye Meclis Üyesi	34447	817	2,37
İl Genel Meclisi	3208	57	1,77
2009 Seçimleri			
Belediye Başkanı	2948	26	0,88
Belediye Meclis Üyesi	31790	1340	4,21
İl Genel Meclisi	3379	110	3,25
2014 Seçimleri			
Belediye Başkanı	1396	40	2,86
Belediye Meclis Üyesi	20498	2198	10,72
İl Genel Meclisi	1251	60	4,79

Yerel yönetimlerde kadın temsiline, ulusal siyasetteki kadın temsiline gerisinde olduğu Tablo 1 ve Tablo 2'deki verilerden anlaşılmaktadır. 30 Mart 2014 yerel seçim sonuçlarına göre, 30 büyükşehir belediye başkanının 3'ü, 1.381 belediye başkanının 40'ı kadındır. 20.498 Belediye Meclis Üyesinin ise 2.198'i (%10.7) kadındır. İl Genel Meclisi üye sayısı açısından da benzer bir durum olduğu görülmektedir. Toplam 1.251 İl Genel Meclis üyesinin 60 tanesi (%4.7) kadındır.⁶⁷ Tablo 2'de sevindirici nokta; yerel yönetimlerde kadın temsiline yıllar itibari ile bir artış gösterdiği'dir. Ancak halen AB ve diğer ülkelerin çok gerisinde bulunmaktadır. Nitekim AB ülkelerinde seçilmiş her 5 yerel yöneticiden biri kadındır. Kadınların belediye meclislerinde temsil oranı İsveç'te %41, Finlandiya'da %30, Almanya ve Hollanda'da %23, İtalya'da %22'dir. Bu tablo, yerel yönetimlerde kadın temsil oranlarının demokratikleşme ve kadınların taleplerine duyarlı olma açısından önemini

⁶⁶ TUİK, İstatistiklerle Kadın, 2012, s. 170; MİGM, <http://www.migm.gov.tr/istatistiki-bilgiler>, E.T.: 14.02.2017

⁶⁷ Kadının Statüsü Genel Müd., <http://kadininstatusu.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>, E.T.: 13.02.2017.

göstermektedir (KADER, 2006: 10). Türkiye’de kadın temsil oranının Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Dünya genelinde yerel kadın temsil oranı ulusal meclislerdeki kadın temsil oranından fazladır. Ancak Türkiye’de bunun tersi söz konusudur. Yerel siyasetteki kadın temsil oranı Orta Amerika’da %24, Latin Amerika’da %26, Avrupa’da %24, Afrika’da %30 olup, Türkiye’de ise %2.5’dir.⁶⁸ Bu oran günümüzde artmış olmakla birlikte halen birçok ülkenin gerisindedir. Kadın erkek eşitliği konusunda Türkiye uluslararası örgütlenmelerinde katkısı ile çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Ancak bu çalışmaların siyasal alanda temsil oranını artırmak için yeterli değildir. Nitekim “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” (2008-2013)’nda belirtilen amaçlara rağmen, kadınların siyasal alanda yeterince temsil edilmediği görünmektedir.⁶⁹

Günümüzde kadınlar kent yaşamında çeşitli yol ve yöntemlerle katılım imkanı bularak ve kent ekonomisinde önemli pozisyonlarda görev alarak siyasal katılım konusunda bir ölçüde başarı elde etmişlerdir. Ancak bu başarının kadın temsilini artıracak önemli bir oran olduğu söylenemez.⁷⁰ Nitekim yerel demokrasi ve katılımın temel unsuru olan temsile bakıldığında, Türkiye’de yerel yönetimlerde kadınların temsiline yok denecek kadar az olduğu görülür.⁷¹ Türkiye’de yerel siyasette kadın temsil oranının az olmasının nedenlerinden bir tanesi, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayet yetkisi ve yerel siyasetin ulusal siyasete bağımlı olduğuna ilişkin bir algının bulunmasıdır. Ayrıca yerel yönetimlerin birçoğunun küçük yerleşim birimlerinden oluşması ve küçük yerleşim yerlerinde kadının geleneksel rolünden çıkamadığı bir ataerkil toplum yapısı barındırması kadının yerelde temsiline önünde bir engel olarak görülmektedir.⁷² Diğer engeller ise; geleneksel toplum yapısının ataerkil olması, kadınların siyasete katılımında istekli olmamaları ve özgüven eksikliği olarak sıralanabilir.⁷³ Geleneksel toplum yapısının baskın olduğu belde belediyelerinde kadın temsil oranı yok denecek kadar azdır. Yine Köy ve mahalle muhtarlığı ve ihtiyar heyeti üyelerindeki

⁶⁸ Tuncer, 2003’den akt. Gülüstan Başçı, Yerel Yönetim Seçimlerinde Kadın Seçmen ve Temsilcilik: Çorum İli Örneği, a.g.k., s. 282.

⁶⁹ Muhammet Örtlek ve Serhat Tekelioğlu, Türkiye’de Siyaset ve Kadın, a.g.k., s. 284-285.

⁷⁰ Bilge Derdiyok, Yerel Seçimlerde Kadın Adayların Görünmezliği Sorunu, a.g.k.

⁷¹ KADER, Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu, a.g.k., s. 10.

⁷² Gülüstan Başçı, Yerel Yönetim Seçimlerinde Kadın Seçmen ve Temsilcilik: Çorum İli Örneği, a.g.k., s. 283.

⁷³ Yurdanur Ural, Uslan ve Ahmet Tunç, “Kadınların Yerel Yönetimlerde Temsili: Kilis İli Örneği”, Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları, Ed.: Gülseren Ağrıdağ, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana, 2015, s. 534.

kadın sayısı belde belediyelerindeki durumdan daha kötüdür. Bu kapsamda kadın temsiliyi geliştirmenin yolu toplumsal ve siyasal kültürün değişmesinden geçmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yerel yönetimler siyasal katılımın ilk ayağı olması ve vatandaşa en yakın hizmet birimleri olmaları sebebiyle ülkede siyasal kültürün oluşması açısından önemli kuruluşlardır. Nitekim birçok araştırmacı tarafından yerel yönetimler demokrasinin okulu olan eğitim yuvaları olarak kabul edilmiştir. Bir ülkede demokrasinin gelişebilmesi için tüm toplum kesimlerinin etkin bir şekilde temsil edilmesi ve karar alma süreçlerine katılım sağlaması gerekmektedir. Yerel yönetimler demokrasinin eğitim yuvaları olarak kabul edildiğine göre bu birimlerde toplumun tüm kesimlerin temsil edilebildiği bir siyasal yapı oluşturulabilirse yerel demokrasi sağlanmış olur. Yerel demokrasinin sağlanması ulusal demokrasinin de gelişmesine katkı sağlayacaktır. Yerel demokrasinin gelişmesi sadece yerelde kadın temsiline çözüm olmaz aynı zamanda ulusal demokrasinin gelişmesine ve ulusal siyasetteki kadın temsiliinin artmasına katkı sağlar.

Türkiye’de kadınının siyasal temsili sorunlu bir alan olarak görülmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusunun hemen hemen yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Ancak son yapılan milletvekili seçimlerinde kadın temsil oranı %14,73 ile sınırlı kalmıştır. Yine yerel yönetimlerde kadın temsili ulusal temsil düzeyin altında kalmıştır. Yerel yönetimler demokrasinin gelişmesi açısından önemli bir araç iken kadın temsili noktasında ulusal siyasetin gerisinde kalması araştırılması gereken bir alandır. Birçok ülkede kadın temsili sorununa kota v.b. gibi çözümler üretilmiş olmakla birlikte bu yöntemin uzun dönemli ve kalıcı olmadığı görülmüştür. Ancak yerel siyasette kadın temsiliinin artırılması ya da artması kadınlara cesaret vererek onların siyasal hayatta etkin olmalarını sağlayacak ve örgütlenme bilinci kazandıracaktır. Böylece yerel siyasette tecrübe kazanan ve cesaretlenen kadınlar ulusal siyasette daha etkin olacaklardır.

Son dönemlerde kadınlar, gençler ve engelliler gibi dezavantajlı grupların karar alma süreçlerine katılımı için yeni katılım yol ve yöntemleri geliştirilmiştir. Kadınların bu katılım yöntemlerini kullanmaları daha kolay örgütlenmeleri ve sivil toplumda kadınların rollerinin artırılması sağlanacaktır. Nitekim Dünya’da seçimle iş başına gelen kadınların çoğunun sivil ve siyasal örgütlerde görev aldıkları ve buralarda tecrübe kazandıktan sonra siyasi partiler içinde başarılı oldukları görülmektedir.⁷⁴

⁷⁴ Semra Gökçimen, Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, a.g.k., s. 27.

Yerel demokrasi ve kadın temsili ilişkisine bakıldığında kadın temsiline olmadığı bir yerel yönetimin demokratik olmadığı ya da yerel demokrasiyi tam olarak yaşayamadığı söylenebilir. Bu kapsamda yerel demokrasinin sağlanabilmesi ve geliştirilebilmesi için kadın temsili sorununun çözülmesi gerekmektedir. Nitekim yerel yönetimlerin karar ve yürütme organlarında kadınlar, yoksullar, engelliler vb. dezavantajlı gruplar yeterince temsil edilmektedir. Kadınlar, yerel temsilde kısıtlı durumdadır. Bu sadece kadınların sistematik olarak erkekler tarafından temsil edilmesi anlamına gelmez, aynı zamanda, talep, beklenti ve sorunlarının da yerel karar alma mekanizmalarına yansımalarının yetersiz olduğunu gösterir.⁷⁵ Yerel demokrasinin geliştirilmesi ile bu soruna çözüm bulunulacaktır. Kadın temsiline artırılması ile hem yerel demokrasi sağlanacak hem de kadınların talep, beklenti ve sorunlarının yerel yönetimlerce anlaşılması neticesinde kaynak tasarrufu sağlanarak gereksiz harcamaların önüne geçilecektir. Bu kapsamda kadın temsiline artırılması ülkenin demokratikleşmesini sağlarken ekonomik kalkınmanın da bir ayağını oluşturarak bir diğer soruna çözüm olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akademik Perspektif, <http://akademikperspektif.com/2013/03/08/kadinin-siyasi-temsili-yetersizligi/>, E.T.: 15.02.2017.
- Avrupa Kentsel Şartı.
- Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı.
- BAŞÇI, Gülüstan, “Yerel Yönetim Seçimlerinde Kadın Seçmen ve Temsilcilik: Çorum İli Örneği”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, 2015, s. 273-299.
- BULUT, Yakup ve TANIYICI, Şaban, “Türkiye’de Belediye Meclis Üyelerinin Temsil Ediciliği: Erzincan Örneği”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 21, Ağustos 2008, s. 171-194.
- CELİS, Karen, CHILDS, Sarah, KANTOLA, Johanna ve KROOK, Mona, L., “Rethinking Women’s Substantive Representation”, Representation, Cilt: 44, Sayı: 2, s. 99-110.
- ÇAHA, Ömer, Sivil Kadın Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum, Savaş Yayınevi, Ankara, 2010.
- ÇELİK, Abdullah ve ULUÇ, A. Vahap, “Yerel Siyasette Temsil Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:41, 2009, s. 215-231.
- ÇELİK, Vasfiye, ÇELİK Fikret ve USTA, Sefa, “Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik İlişkisi”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, 2008, s. 87-104.
- ÇETİNKAYA, Özhan ve KUTLU, K., Rükân, “Yerel Demokrasinin Sağlanmasında Katılımcılık Süreci ve Kent Konseylerinin Rolü”, Maliye Dergisi, Sayı:

⁷⁵ KADER, Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu, a.g.k., s. 12.

- 163, 2012, s. 95-117.
- ÇİTÇİ, Oya, “Temsil, Katılım ve Yerel Demokrasi”, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt: 5, Sayı: 6, 1996, s. 5-14.
- DAHL, A. Robert, “Demokrasi Üzerine”, çev.: Betül Kadioğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010.
- DALTON, Russell, J., “Political Parties and Political Representation Part Supporters and Party Elites in Nine Nations”, Comparative Political Studies, Cilt: 18, Sayı: 3, 1985, s. 267-299.
- DERDİYOK, Bilge, “Yerel Seçimlerde Kadın Adayların Görünmezliği Sorunu”, TÜRKSAM Uluslar arası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi.
- DÖNMEZ, Gökhan, “Türk Anayasaları Ekseninde Türkiye’de Temsil Olgusu”, TAAD, Yıl: 5, Sayı: 17, 2014, s. 231-266.
- DURŞUN, Davut, Siyaset Bilimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2010.
- ERYILMAZ, Bilal, Kamu Yönetimi, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2012.
- GÖKÇİMEN, Semra, “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, Yasama Dergisi, Sayı: 10, s. 5-59.
- GÖKULU, Gökhan, “Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili ve Kota Tartışmaları”, The Journal of Academic Social Science Studies, Cilt: 6, Sayı: 5, 2013, s. 347-370.
- GÖRMEZ, Kemal, Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Konya, 1997.
- GÖRÜN, Mustafa, “Yerel Demokrasi ve Katılım”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2006, s.159-183.
- HABERTÜRK, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/721275-ruanda-meclisi-tbmmyi-dorde-katladi>, E.T.: 01.02.2017.
- HAVİLAND, William, A., PRINS, E. L., Harald, WALRATH, Dana, MCBRİDE, Bunny, Kültürel Antropoloji, Çev.: İnan ,Deniz, Erguvan, Sarioğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008.
- HEYWOOD, Andrew, Siyaset, Çev.: Zeynep Kopuzlu, Adres Yayınları, Ankara, 2011.
- <http://www.idea.int/sites/default/files/pictures/SoD-Country-Report-Morocco-Gender.pdf>, E.T.: 10.02.2017.
- IPU, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, E.T.: 02.02.2017.
- KADEM, <http://kadem.org.tr/kadin-siyaset-ve-demokrasi/>, E.T.: 07.02.2017.
- KA-DER, Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu, Yalçın Matbaacılık, Ankara, 2006
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, <http://kadininstatusu.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin>, E.T.: 07.02.2017.
- KARAHANOĞLU, Gönül, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyedeki-kadınların-temsili-sorunu>, E.T.: 06.02.2017.
- KELEŞ, Ruşen, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 2012.
- KEMP, Brechtje ve JİMÉNEZ, Mélida, State of Local Democracy Assessment Framework, International IDEA, 2013.
- KIŞLALI, Ahmet, T., Siyaset Bilimi, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.
- MİGM, <http://www.migm.gov.tr/istatistiki-bilgiler>, E.T.: 14.02.2017.

- MİSRA, Joya, ve KİNG, Leslie, “Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Devlet Politikaları”, Siyaset Sosyolojisi, Ed.: Thomas, Janoski, Robert, Alford, Alexander, Hicks ve Mildres, A., Schwartz, Phonix Yayınevi, Ankara, 2013, s. 681-708.
- NACAK, Osman, “Türk Yönetim Anlayışında Bir Değişim: Siyasal Temsilin Doğuşu ve Gelişimi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 17, Sayı 1, 2015, s. 147-169.
- NEGİZ, Nilüfer ve AKYILDIZ, Fulya, “Yerel Seçimlerde Seçmenin Tercihini Üzerinde Aday İmajının Etkisi: Uşak Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15, 2012, s. 171-199.
- ÖRTLEK, Muhammet ve TEKELİOĞLU, Serhat, “Türkiye’de Siyaset ve Kadın”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2013, s. 278-287.
- PUSTU, Yusuf, “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 57, 2005, s. 121-134.
- SÖZEN, Edibe, “AK Parti’nin Kadın Siyaseti ve AK Partili Olarak Kadın”, AK Parti Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri, Ed.: Hakan, Yavuz, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, s.309-332.
- TDK, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=309081, E.T.: 27.01.2017.
- TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2012.
- TUNÇ, Ahmet, URAL ASLAN, Yurdanur ve GÖKÇE, F. Ali, (2015), “Türk Kamu Yönetiminde Personel ve Yönetici Olarak “Kadının Varlığı”: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Örneği”, Türkiye’de Ve Dünyada Kadın Araştırmaları, Ed.: AĞRIDAĞ, Gülseren, Çukurova Üniversitesi Basımevi: Adana, 2015. s. 7-14.
- TÜRELİ, Nesrin ve ÇAĞLAR, Nedret, “Yerel Yönetimde Kadın Temsili - Isparta İli Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, s. 16-40.
- URAL, ASLAN, Yurdanur ve TUNÇ, Ahmet, “Kadınların Yerel Yönetimlerde Temsili: Kilis İli Örneği”, Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları, Ed.: Ağrıdağ, Gülseren, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana, 2015, s. 529-535.
- USAL, O.Zeynep, “Bir İnsan Hakkı Olarak Kadının Siyasal Hayata Katılımı: Avrupa Birliği Ülkelerindeki Durum ve Türkiye”, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İstanbul, 2010.
- ÜSKÜL, Zafer “Yeni Bir Demokrasi Arayışı: Yerel Demokrasi”, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg10/zuskul.pdf, E.T.: 20.01.2017.
- YAYLA, Atilla, Siyaset Teorisine Giriş, Kesit Yayınları, İstanbul, 2014.
- YAYLI, Hasan ve EROĞLU, Gülçin, “Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili”, International Journal of Science Culture and Sport, Özel Sayı 3, 2015, s. 504-524.
- YAYLI, Hasan ve PUSTU, Yusuf, “Yerel Demokrasinin İlkeleri”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı:16, 2008, s. 133-153.

YURDİGÜL, Yusuf, “Yerel Siyasette Temsil Sorununu Aşma Stratejisi Olarak Kadın Siyasetçilerin Medyayı Kullanma Biçimleri (Erzurum Örneği)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, 2013, s. 37-52.